

KÖNYVTÁRGÉPESÍTÉS, KÖNYVTÁRÉPÜLET

Elektronikus könyvtár

04/090

BARYŠEVA, O.B. – MAJSTROVIČ, T.V.: Formirovanie nacional'nogo fonda elektronnyh dokumentov: postanovka problemy = Naučn.Teh.Bibl. 2003. 8.no. 35-41.p.

Az elektronikus dokumentumok nemzeti, osztott könyvtári állományának kialakítása: a probléma felvetése

Elektronikus könyvtár; Elektronikus publikáció; Koordináció -belföldi

Az utóbbi időben Oroszországban is lendületet vett a dokumentumok digitalizálása. E folyamat időközben már elérte azt a nagyságrendet, amikor fel kell vetni vele kapcsolatban a továbblépés kérdéseit, de még nem annyira hatalmas, hogy nem lehetne megfékezni.

Olyan szabályok és eljárásmodok kimunkálására van szükség, amelyek alkalmazásával létrejön a digitalizált dokumentumok osztott állománya. A munkába minden résztvevő könyvtárnak lehetőségei szerint kell bekapcsolódnia, de úgy, hogy a használt szükségletei szerinti szolgáltatások illeszkedjenek meg.

Elvi szinten jelenleg az alábbiak szakmai megvitatását kell napirendre tűzni:

1. ár digitalizálási tervét és digitalizált állományának hozzáférési szabályait minden könyvtár maga határozza meg, figyelembe kell vennie az egész könyvtári közösség érdekeit, illetve a digi-

talizált dokumentumok nemzeti osztott állománya létrehozásának szükségszerű voltát is.

2. Az országban a könyvtárak a dokumentumok egyszeri szkennelésére és elektronikus változataik cseréjének megszervezett mechanizmusának kimunkálására törekvesnek.
3. A könyvtárak belátják annak szükségszerűségét, hogy meghatározott prioritásokhoz és felelősségekhez kell tartaniuk magukat. Nevezetesen a) a nemzeti könyvtárak az általános kulturális és tudományos értékű dokumentumok, b) az országos szakkönyvtárak a gyűjtőkörükbe eső művek, c) a regionális könyvtárak a hon- és helyismereti munkák, d) a felsőoktatási könyvtárak anyaintézményük profiljába tartozó irodalom digitalizálásáért felelősek.
4. Ha egy könyvtár dönt valamely dokumentum digitalizálásáról, egyeztet más könyvtárakkal. Az erre való jogot az az intézmény kapja meg, amelynek legjobb feltételei vannak a digitalizálás elvégzésére, majd a digitalizált dokumentum hasznosítására. Ha valamely dokumentum bejegyzések, margináliák folytán különösen értékes, annak eredetiben való további őrzése is kötelező marad.
5. Minden könyvtárnak törekednie kell a digitalizálási szabványok és konvenciók betartására és kifogástalan másolatok készítésére.
6. A könyvtárak azokat a digitalizált és eleve digitális formában létrejött dokumentumokat tartósan őrzik, amelyek kiemelkedő kulturális vagy tudományos értéket képviselnek. Ez a kötelezettség az elektronikus kiadványok hazai archívumának létrejöttéig marad fenn.

7. A könyvtáraknak tiszteletben kell tartaniuk a másutt hozott digitalizálási elhatározásokat, nem szabad konkurencia-harcokba bocsátkozniuk.
8. A könyvtárak mielőbb kezdjenek hozzá a szükséges normatív munka elvégzéséhez.

(Futala Tibor)

04/091

FALK, Howard: Digital archive developments = El. Libr. 21.vol. 2003. 4.no. 375-379.p.

Fejlemények a digitális archívumok területén

Elektronikus könyvtár; Felsőoktatási intézmény; Folyóiratkiadás; Megőrzés; Szoftver

A digitális archívumok fejlődése a felsőoktatásban és az országos és nemzetközi kormányzati intézményekben a legélénkebb.

Az Egyesült Államokban az egyik ilyen vállalkozás a DSpace (a Massachusetts Institute of Technology/MIT és a Hewlett-Packard közös projektje, www.space.org). Az ott elhelyezett dokumentumok elérésének feltételeiről a szerzők, illetve a felsőoktatási közösségek döntenek. A támogatott formátumok jegyzékét közzéteszik. Az eScholarship Repository (a University of California projektje, a California Digital Library támogatásával; <http://www.repositories.cdlib.org/escholarship/about.html>)

több mint 1200 társadalomtudományi, üzleti, pedagógiai, humán és természettudományi dokumentumot tartalmaz. A használóknak az azonosításhoz e-mailcímet és munkahelyüket kell megadniuk. A Knowledge Bank (Ohio State University) létrehozása most van folyamatban; tudományos portálként, kutatásnyilvántartási címtárként, digitális leltéi archívumként fog funkcionálni. A Caltech-en több digitális archívum kialakítása van zajlik a műszaki tudományok különböző területein, az Open Archives Initiative protokolljával összhangban. A Yale Electronic Archive a Yale egyetem könyvtárá-

nak és az Elsevier Science-nek a közös vállalkozása (<www.library.yale.edu/~okerson/yea>) lesz. Jelenleg prototípusa épül, a cél az elektronikus folyóiratok megőrzése.

Az európai projektek közül a University of Glasgow archívumát az egyetem könyvtára és számítógép központja közösen működteti. Lektorált folyóiratcikkek, disszertációkat, könyvfejezeteket, konferencia anyagokat, kutatási jelentéseket egyaránt tartalmaz. A Cambridge-i egyetemi könyvtár az MIT-val működik együtt a DSpace@Cambridge archívum kialakításán. A két intézmény szemináriumsorozatot is szervez, ahol más oktatási intézményeknek átadják tapasztalataikat. Az Open Archives Forum keretében (<www.oaforum.org/index.php>) angol (UKOLN, a fórum koordinátora), olasz (CNR) és német (a Humboldt Egyetem számítógép-központja) partnerek dolgoznak együtt.

A digitális archívumoknak a folyóiratkiadásra gyakorolt hatását, költségeit és szerzői jogi vonatkozásait vizsgálja a SPARC Institutional Repository Checklist and Resource Guide (<www.arl.org/sparc/ir/ir_guide.html>).

Az országos digitális archívumok a nyomtatott dokumentumok országos archívumait egészítik ki, de a köteles példányokról szóló jogszabályokban ez még nem tükröződik. Svédországban 2002 óta zajlik egy projekt a Királyi Könyvtárban az internetes (svéd) dokumentumok beszerzésére, megőrzésére és szolgáltatására. Az Egyesült Királyságban folyamatban van a kötelespéldány-jogszabály kiterjesztése a digitális dokumentumokra. Az USA Kongresszusa 2000-ben 100 millió USD-t tartalékolta egy digitális információk gyűjtésével és megőrzésével foglalkozó projektre. Miután a Kongresszusi Könyvtár elkészítette digitális megőrzési tervét, ebből 20 milliót felszabadítottak, de még várják a magán szektor társfinanszírozási elképzeléseit. Ausztráliában a digitalizálás használói kérések alapján történik, most folyik az online szolgáltatások kialakítása a RecordSearch adatbázishoz csatlakozva.

Az archiváló szoftverek közül a legnépszerűbb a DSpace projektben használatos programcsomag, amelyet nyolc amerikai egyetem tesztl. A Mellon Alapítvány támogatásával zajlik a Dublin Core szabványnak megfelelő metaadatok létrehozása és testreszabása. A Glasgow-i archívum az ingyenes Eprints szoftver 2.1.1-es verzióját használja. A Cornell és a Virginia Egyetem FEDORA projektjé-

nek keretében szintén folyamatban vannak fejlesztések. A Grokker szoftvert pedig a nagy szöveges dokumentumgyűjtemények tartalmának vizuális megjelenítésére alkalmazzák, jelenleg a Stanford Egyetem Könyvtára használja.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 29

KAPCSOLÓDÓ TERÜLETEK

Kiadói tevékenység

04/092

DASHKIN, Michael: Electronic writing: defining a core competency = Inf. Outlook. 7.vol. 2003. 9.no. 34-37.p. Bibliogr.

Elektronikus publikálás. Milyen alapvető készségekre van szükségük a könyvtáros szerzőknek?

Elektronikus dokumentum; Szerkesztés -tudományos kiadványoké; Tanterv, óraterv

Ma már mindenki, aki a számítógép-hálózatot használja, bizonyos fokig szerzőnek tekinthető, egyre több szolgáltatás valósul meg írásban. A könyvtárosok sokféle oktatási és tájékoztatási tevékenységet végeznek írásban: digitális referenz-szolgálatot nyújtanak, információkat elemeznek és továbbítanak a weben, közreadják a gyakran feltett kérdéseket, a használói felmérések eredményeit, hírt adnak újdonságokról, weboldalakat szerkesztenek, szerződéseket gondoznak stb. Ezt a fajta kommunikációt a lazább beszélt és a szabályozottabb írott kommunikáció egyesítése, de mindenképpen a tö-

morségre és a világos stílusra való törekvés jellemzi. A virtuális könyvtárak felé tartva a kommunikációnak írásos nyoma marad, a könyvtáros munkájának terméke kézzel fogható formában jelenik meg.

A könyvtárosképzés tanterveiben az ezzel kapcsolatos követelmények még nem szerepelnek, bár a legtöbb tárgy tanulása során kell írásos dolgozatokat készíteni. Az írásos kommunikáció gyakorlatára nézve nincsenek irányelvek, az egyes személyek vagy intézmények maguk alakítják ki gyakorlatukat. Ha sikerülne újabb, célirányos kurzusokat beiktatni, azok tárgya a következő legyen: az írott kommunikáció fontossága az elektronikus környezetben; a gyakorlati íráskészség fejlesztése; az internet és a számítógép hatása a kommunikációra (stílus, etikett, terjedelem); az elektronikus írástudás átadása a használóknak és a könyvtáros kollégáknak; publikálás hipertextben; multimédia a könyvtárban.

(Hegyközi Ilona)